PÉLDAKÉPEK SZEREPE A TANULÁS IRÁNTI MOTIVÁCIÓBAN A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TANULÓK KÖRÉBEN

Jelige: PÉLDAKÉP

Tartalomjegyzék

KULCSSZAVAK ... 3

BEVEZETÉS ... 3

1. ELMÉLETI KERET ... 3

1.1. HÁTRÁNYOS HELYZET ... 3
1.1.1. HÁTRÁNYOS HELYZET ÉS ISKOLA ... 3
1.1.2. HÁTRÁNYOS HELYZET ÉS MOTIVÁCIÓ ... 4
1.1.3. HÁTRÁNYOS HELYZET ÉS RIZIKÓTÉNYEZŐK ... 5
1.2. TANULÁSI MOTIVÁCIÓ ... 7
1.2.1. TANULÁSI MOTIVÁCIÓ ÉS REZILIENCIA ... 7
1.2.2. TANULÁSI MOTIVÁCIÓ ÉS EREDMÉNYESSÉG ... 8
1.2.3. A TANULÁSI MOTIVÁCIÓ HÁTRÁNYOS HELYZETET BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐI ... 8
1.3. PÉLDAKÉP ... 9
1.3.1. A PÉLDAKÉP, MINT HÁTRÁNYKOMPENZÁLÓ TÉNYEZŐ ... 10
1.3.2. REZILIENCIA ÉS PÉLDAMUTATÁS ... 11
1.3.3. PÉLDAKÉPPÉ VÁLÁS ... 12
1.4. A PÉLDAKÉP, A TANULÁSI MOTIVÁCIÓ ÉS A REZILIENCIA KÖZÖTTI ÖSSZEFÜGGÉS A HÁTRÁNYOS HELYZET TÜKRÉBEN ... 13

2. A KUTATÁS ... 15

2.1. KUTATÁSI CÉL, KÉRDÉSEK ÉS MINTA ... 15
2.2. KUTATÁSI MÓDSZERTAN ÉS ADATFELDOLGOZÁS ... 16

3. EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA ... 18

3.1. ZÁRT KÉRDÉSEKRE ADOTT VÁLASZOK ... 18
3.2. NYÍLT KÉRDÉSEKRE ADOTT VÁLASZOK ... 25

4. DISZKUSSZIÓ ... 28

5. KONKLÚZIÓ ÉS TOVÁBBLÉPÉS ... 32

IRODALOM ... 32

REZÜMÉ ... 37

Kulcsszavak

hátrányos helyzet, példakép, tanulási motiváció, reziliencia

Bevezetés

A diákok cselekvéseit gyakran befolyásolják az általuk példaként követett egyének, azonban nem kísérjük figyelemmel, hogy ezen példaképek a tanulás iránti motivációjukban milyen mértékben bírnak befolyásoló hatással. A hátrányos helyzetű tanulók rengeteg kihívással néznek szembe szociális, kognitív és mentális szempontból, melyből kifolyólag folyamatos motivációra van szükségük annak érdekében, hogy elérjék tanulással kapcsolatos céljaikat, melyben a példaképek képesek segítséget nyújtani, azonban ezen motiváló hatás felmérése nem valósul meg. A tanulás iránti motivációt általában a képességek, készségek, magatartás, viselkedés és a pedagógussal, illetve kortársakkal való kapcsolat mentén mérjük.

Témaválasztásom hátterében korábbi kutatásom folytatásának szándéka áll, amely során a példaképek motiváló hatását mértem fel a serdülőkorú tanulók körében. Emellett személyes tapasztalataim által alkotott elképzeléseim megvalósulását szeretném feltérképezni széles körben a példaképként szolgáló személyek inspiráló hatását illetően. Ebből kifolyólag kutatásom során a példaképek befolyásoló hatását mértem fel a tanulási motivációban, a tanulói cselekvésben és eredményességben, a hátrányok, nehézségek leküzdésében, valamint a reziliencia kialakulásában. Kutatásom célja a hátrányos helyzetű tanulók körében megvalósuló reziliencia feltételeinek feltárása, amely segítségül szolgálhat az empowerment megvalósulásában és az inkluzívabb tanulási környezet megteremtésében.

1. Elméleti keret

1.1. Hátrányos helyzet

1.1.1. Hátrányos helyzet és iskola

A hátrányos helyzet meghatározására több definíció született. Kozma Tamás (1975) megfogalmazása szerint a hátrányos helyzet alatt az esélyek egyenlőtlen voltát, valamint bizonyos állapot megjelölését értik (Kozma, 1975 idézi Buda, 2017). Ezen „állapot” képes nagymértékű hatást gyakorolni az iskolai eredményességre. Átöröklődésének hátterében elsősorban az alacsony iskolai végzettség áll (KSH, 2012 idézi Buda, 2017), melyből kifolyólag a szülői háttér meghatározó szerepet tölt be a fiatalok jövőjében (Buda, 2017). Ezen tényezőn

kívül egyéb elemek is jellemzik a hátrányos helyzetet. Ide sorolható többek között az alacsony jövedelmi szint és a gyengébb kulturális ellátottság (Fejes, 2005).

A hátrányos helyzetű tanulók és társaik teljesítménye között jelentős különbség fedezhető fel (Becker & Luthar, 2002), melyben nagy szerepet játszik iskolájuk eredményessége, hatékonysága. A hatékony és eredményes iskolák mellett találkozunk hátrányos helyzetű iskolákkal is, ahol magas arányban tanulnak hátrányos helyzetű fiatalok. Ezen diákok tanulási és viselkedési problémákkal, a szakmai segítség hiányával, illetve nagyobb kiégésveszéllyel néznek szembe (Buda, 2017), melyből kifolyólag ezen intézményekben magasabb a kudarc megvalósulásának aránya. Imre (2002) az iskolai hátrány három összetevőjét különbözteti meg: az oktatási rendszer külső és belső egyenlőtlenségei, valamint a kimeneti jellemzők (Fejes & Józsa, 2005). A hátrányos helyzetű csoportok további hátráltató tényezői közé sorolható a költség, a jövedelem, az anyagi támogatás, a családi hálózat, az intézményi korlátok, a bizalomhiány, illetve a „túlöregedés" (Pennacchia et al., 2018), melyek tovább erősítik a fiatalokban azt a hitet, hogy tanulmányi céljaik elérhetetlenek. Ezen hátrányok következménye a továbbtanulás iránti vágy megszűnése lehet, melynek következtében a diákok tovább örökítik hátrányos helyzetüket, „eltörölve" életcéljaikat, így a következő generáció számára nem tudnak hatékony feltételeket teremteni.

1.1.2. Hátrányos helyzet és motiváció

A motiváció fenntartására jelentős hatást gyakorol az intézmények által közvetített attitűd, amely képes biztosítani a hátrányok közül való felemelkedés lehetőségét. Ugyanakkor ezen értelmezést megfordítva kiemelendő, hogy a tanulási motiváció az iskolai sikeresség kulcsfontosságú meghatározója (Fejes, 2005). Ebből kifolyólag megállapítható, hogy ezen két tényező egymást kölcsönösen feltételezve teremtik meg a hátrányos helyzetű tanulók tanulmányi sikereinek körülményeit.

Több kutatás megállapította, hogy a tanulási motiváció erősségének alakulásában meghatározó szerepet játszik a képességek fejlődése és a tanulmányi eredményesség (Fejes, 2005). Azonban ezen ösztönző, biztató hatás az életkor előrehaladtával csökkenésnek indul, melyet csak hatékony, inspiráló tényezők által lehet megakadályozni. A teljesítménybeli motivációhanyatlás elsősorban a középiskolába való átmenet során valósul meg (Becker & Luthar, 2002), melyben szerepet játszhat az általános iskolai negatív tapasztalatok visszavető hatása, valamint az inspiráló tényezők hiánya.

Minden tanuló eltérő hatásokat tapasztal tanulmányai során, így meghatározó az őket körülvevő személyek szemléletmódja, attitűdje és tanuláshoz való hozzáállása. Ebből kifolyólag az eltérő környezeti hatások miatt a diákok motivációs rendszere nem egyforma (Fejes, 2005). A hátrányos helyzetű közegben különféle nehézségekkel, akadályokkal találkozhatnak a fiatalok, amelyek képesek csökkenteni tanulmányi szándékukat. A hátrányos helyzetű tanulók esetében az érzelmi hátrány dimenziója nagymértékben befolyásolja a tanulás iránti motivációt (Fejes, 2005), melyből kifolyólag ezen diákok érzelmi hátránya nagyobb befolyásoló hatással bír, mint az anyagi háttér (Fejes & Józsa, 2005). Ezen tényező képes javítani vagy rontani az iskolai osztályzatokat, amely elősegíti vagy rombolja a tanulmányi sikerességre való törekvést, így hozzájárul a jövőbeli tanulmányi tervek megvalósításához. Nagy József (2000) szerint a tanulás eredményessége és a tanulási motívumrendszer fejlettsége között szoros kapcsolat fedezhető fel (Fejes, 2005), melyből kifolyólag a különböző motivációs elemek hozzájárulnak a minél magasabb iskolai végzettség megszerzéséhez. Ezen tényezők hiánya azonban olyan „iskolai hátrányt" alakíthat ki, amely gátolhatja a hátrányos helyzetű tanulót az iskolai eredményességben és hatékonyságban, csökkentve a tanulás iránti motivációt. A hiányzó motívumok elsősorban a hátrányos életkörülményekhez vezethetők vissza (Fejes, 2005), amelyek az alacsony motiváció következménye mellett rengeteg rizikótényezőt rejtenek.

1.1.3. Hátrányos helyzet és rizikótényezők

Minden ember az élete során találkozik rizikótényezőkkel (Ceglédi, 2012), azonban ezen tényezők erőssége, hatása és következményei képesek befolyásolni jövőbeli terveit, tevékenységeit és sikerességét. A hátrányos helyzetű tanulók esetében ezen hátráltató elemek felerősödhetnek, tovább rombolva szociális helyzetüket és kitörési lehetőségeiket. Az alábbi táblázat a lehetséges rizikótényezőket mutatja be (Ceglédi, 2012):

1. táblázat

Lehetséges rizikótényezők a hátrányos helyzetű tanulók körében (Forrás: Ceglédi, 2012)

Rizikótényezők	
Belső tényezők	**Külső tényezők**
önbizalomhiány, beilleszkedési problémák, bizonytalanság, tanulással járó stressz, céltalanság, sodródás, stb.	lakóhelyi közösség normái, megélhetési problémák, családszerkezeti rendellenességek, káros-semleges-limitált szülői elvárás/hozzáállás, kritikus élethelyzetek, iskolaválasztások, barátok és

	tanárok, epizódszerűen jelentkező negatív befolyása, stb.

Ezen rizikófaktorok közül kiemelendő az életmód kiszámíthatatlansága, illetve a stabilitás és a szabályok hiánya (Buda, 2017), amelyekkel a hátrányos helyzetű diákok születésüktől kezdve folyamatosan találkoznak.

A tanuló elsősorban a családban találkozik erőteljes hatást kifejtő rizikótényezőkkel, amelyek hozzájárulnak az intézményi és munkahelyi kihívások kialakulásához. A hátrányos családi környezet nem képes nyújtani megfelelő feltételeket az iskolai eredményességhez szükséges készségek, képességek fejlődéséhez, melynek következménye lehet a tanulástól való elfordulás (Fejes, 2005). További családi hátráltató elem lehet a magasabb iskolai végzettség tapasztalatának hiánya, valamint a munkához köthető előítéletesség, szelekció következménye, amelyek bizonytalanságot és elutasítást eredményeznek a továbbtanulás terén. A szülők – tapasztalatuk lehetséges hiánya miatt – nem bíznak a tanulásba való befektetés megtérülésében, emellett társadalmi-szociális hátterükből kifolyólag a munkalehetőségek erős korlátozottsága visszaveti őket gyermekeik tanulás iránti motivációjának növelésétől (Fejes, 2005).

A hátrányos helyzetű család és az iskola között további eltérések alakulhatnak ki a nyelvhasználat szempontjából. Bernstein (1980) szerint az eltérő környezetből adódóan a gyermekek különböző beszédformákat és kódokat használnak, így az iskolába érkezésükkor kialakulnak különbségek a tanulók között (Fejes, 2005). Az iskola a kidolgozott nyelvi kódot használja és várja el a diákjaitól, azonban a hátrányos helyzetből érkező tanulók eltérő nyelvhasználati módja akadályokat állít tanulmányi előrehaladásuk elé, melynek következtében hátrányba kerülnek az iskolai munka terén (Fejes, 2005).

A hátrányos helyzetű fiatalok családjainak legfőbb akadályozó tényezője a szegénység, amely folyamatos kihívás elé állítja jövőjüket. Következményei közé sorolható többek között a kisebbségi lét, az alulfinanszírozottság, a munkanélküliség, az egészségügyi ellátás hiánya, az utazás nehézségei, valamint a folyamatos stressz (Fejes, 2005; Buda, 2017). Az ezen életkörülmények között élő fiatalok már kiskorukban hátrányt halmoznak fel, amely végigkíséri őket iskolai pályafutásuk során (Fejes, 2005). Iskolai következményként kiemelendő a minta hiánya, melyből kifolyólag a diákok nem találkoznak családjukban olyan egyénnel, aki sikeres iskolai pályafutásával példát tudna mutatni (Buda, 2017). Ezek a negatív következmények a kudarc egymással összefüggő halmazaivá alakulnak, melynek következtében negatív spirált

alkotva rombolják a tanulók teljesítményét, eredményességét és tanulás iránti motivációját (Fejes, 2005; Buda, 2017).

1.2. Tanulási motiváció

1.2.1. Tanulási motiváció és reziliencia

A tanuláshoz hasonlóan a motiváció is elsősorban társas folyamat eredménye (Fejes, 2014). Mind az elsődleges, mind a másodlagos szocializációs színtérben a felnövekvő egyén folyamatosan látja azon személyek adott tevékenységhez kötődő motivációját, akikkel mindennapjai során kapcsolatba lép.

Az iskolában meghatározó szerepe van a tanulás iránti motivációnak, hiszen a diákoknak rengeteg tananyagot el kell sajátítaniuk, amely mind szellemileg, mind fizikailag megterhelő lehet. A tanulási motiváció tulajdonképpen egy olyan késztetés, amely különböző feladatok elvégzésére serkenti az egyént (Bekéné Zelencz, 2012).

A hátrányos helyzetű tanulók életében az iskolai sikerességre való erőfeszítést több tényező nehezíti, melyből kifolyólag ezen diákoknak nagyobb szükségük van erős motivációra. A megfelelő mértékű motiváció által képessé válhatnak a magasabb tanulmányi szintek elérésére, melynek köszönhetően rezilienssé válnak. Ezen fogalom az utóbbi években népszerű tényezővé vált a pszichológia területén. Oktatási kontextusban a hátrányos helyzetük ellenére sikeres tanulmányi eredményekkel rendelkező tanulókat tekintjük reziliensnek (Kóródi & Szabó, 2019).

Erberer és munkatársai (2015) négy fő megállapítást fogalmaztak meg a rezilienciával kapcsolatban (Erberer et al., 2015):

- a magas tanulmányi teljesítményt nyújtó környezet támogatja a hátrányos helyzetű tanulók rezilienciáját
- a tanulók magas tanulmányi törekvései a legerősebb és legkövetkezetesebb előrejelzői az iskolai rezilienciának
- az iskolai tényezők több oktatási rendszerben is összefüggésbe hozhatók az iskolai rezilienciával
- az iskolai rezilienciát növelő politikáknak figyelembe kell venniük az oktatási rendszer összefüggéseit (Erberer et al., 2015)

Rezilienciáról elsősorban abban az esetben beszélhetünk, amikor a hátrányos helyzetű tanulót körülvevő hátrányt kompenzáló tényezők együttese erősebb a rizikófaktorok együttes hatásánál (Ceglédi, 2012). A reziliencia hozzájárul az iskolai eredményességhez, melynek köszönhetően a fiatalok képessé válnak a bennük rejlő potenciál kiaknázására, tanulmányaik minél magasabb szintű folytatására, munkalehetőségeik növelésére, valamint családjuk anyagi helyzetének javítására.

1.2.2. Tanulási motiváció és eredményesség

Minden tanulást és teljesítményt igénylő iskolai helyzet a tanulók számára egy megküzdési helyzet is egyben, melyből kifolyólag a kognitív követelmények és az érzelmi terhelés egyaránt meghatározzák a diákok tevékenységét (Fejes, 2014). Ezen tényezőknek megfelelően erősödik vagy gyengül a tanulási motiváció, amely hozzájárul az egyén személyiségének alakulásához, valamint iskolai eredményességéhez.

Az iskolai eredményesség fenntartásában meghatározó szerepet játszik a diák mindennapi életében nagy hatással bíró családtagok által birtokolt társadalmi, kulturális és gazdasági tőke. A tanulók etnikai és társadalmi-gazdasági háttere nagymértékben befolyásolja a – Louise Arher és munkatársai által megnevezett – tudományos tőke birtoklását (Morgan & Scarlett, 2021), amely egyúttal képes befolyásolni a tanulmányi utat. Ezen tőkék „minősége és mennyisége” előnyt vagy hátrányt jelenthet az iskolába lépő gyermek számára, amely hozzájárul a tanulási motiváció mértékének alakulásához.

A tanulmányi eredményesség rengeteg előnyt jelent a fiatalok tanulmányi útjának alakulása során. A jó tanulmányi eredményekkel rendelkező diákok képesek jobban alkalmazkodni az iskolai elvárásokhoz, valamint elkötelezettek tanulmányaik iránt, amelyek megkülönböztetik őket rosszul teljesítő, a lemorzsolódás veszélyétől fenyegetett társaiktól (Finn & Rock, 1997 idézi Kóródi & Szabó, 2019). Ezen tulajdonságok nagymértékben hozzájárulnak a hátrányos helyzetű fiatalok tanulmányi útjának folytatásához, az iskola iránti pozitív attitűd kialakulásához, valamint a rezilienssé váláshoz.

1.2.3. A tanulási motiváció hátrányos helyzetet befolyásoló tényezői

Az embereknek abban az esetben erős a tanulási motivációja, ha úgy érzik, hogy a tanulás egy olyan út, amely eredményekhez vezet (Pennacchia et al., 2018). Ezen érzés tükrében felerősödik bennük a tanulás iránti vágy, amely a kulturális tőke növekedéséhez vezet. A külső motiváció fontos mozgatórugónak számít (Pennacchia et al., 2018), hiszen a diákok viselkedését

nagymértékben befolyásolják az őket körülvevő világ tagjai. A szülők, a pedagógusok, a kortársak és egyéb olyan személyek, akikkel a tanuló mindennapjai során találkozik személyesen vagy virtuális formában, hatással van viselkedésére, szemléletmódjának alakulására, céljainak kitűzésére, iskolai eredményességére, valamint motivációjára.

A társadalmilag és gazdaságilag hátrányos helyzetű tanulók pozitív érzéseit, attitűdjét és viselkedését befolyásolja a hatékony tanulási módszerekkel való kölcsönös kapcsolat (Yao-Ping Peng & Yue, 2022). Ebből kifolyólag az oktatás során szerzett tapasztalatok kulcsfontosságú elemei lehetnek hátrányos helyzetű tanulók rezilienssé válásának. A hátrányos helyzetű diákok továbbtanulásra való motiválása többféle módszerrel történhet, ide sorolható többek között az információátadás, az inspiráló beszélgetések, valamint a felvilágosítás a lehetséges előnyökről (Destin & Kosko, 2016).

Az információátadás rendkívül fontos szerepet tölt be a diákok számára, mivel megcélozza a fiatalok elképzelését arról, hogy kivé válhatnak, kialakítja jövőbeli identitásukat (Markus & Nurius, 1986; Destin, 2013 idézi Destin & Kosko, 2016). Sok diák valószínűleg soha nem látott konkrét bizonyítékot arra, hogy az oktatás kívánatosabb állásokhoz és magasabb jövedelmekhez vezet, melyből kifolyólag szükség van az ismeretlen lehetőségek feltárására. Továbbá sok tanuló tisztában van azzal, hogy az oktatás költséges, de kevesen tudnak a költségek leküzdése céljából rendelkezésre álló pénzügyi forrásokról, ezért meghatározó az ismeretlen forrásokról való tájékoztatás (Destin & Kosko, 2016).

A középiskolai évek során fontos szerepet töltenek be a motiváló beszélgetések, mivel segítségül szolgálnak a nehézségek leküzdésében és a pozitív gondolkodás kialakításában (Destin & Kosko, 2016). Ezen beszélgetések során fontos a társadalmi mobilitásról való kommunikáció, mivel a társadalmi mobilitás lehetőségébe vetett hit nélkül az iskola haszontalannak tűnhet, valamint ezáltal a pedagógusok – akik közvetítik ezen információkat – megmutathatják a fiataloknak, hogy az életben több út vezet a célok eléréséhez (Destin & Kosko, 2016).

1.3. Példakép

Első lépésként érdemes tisztázni a példakép jelentését. Mivel a kulturálisan megalapozott tudás kiemelt szerepet játszik a tanulási motivációban (Fejes & Józsa, 2007), így ezen motiváló személyek jelentésbeli tudatosítása elősegítheti a megfelelő eszménykép kiválasztását. Az eszményképpel foglalkozó szakirodalmakat figyelembe véve saját definíciót alkottam, mely

szerint a példakép egy olyan személy, akire felnézünk, akit valamiért értékesnek tartunk, és aki iránt titokban „rajongunk”. Rajongás alatt egy olyan érzelmi viszonyulást értek, amelyet az inspiráció, a csodálat és a példakép személyisége, értékei vagy teljesítménye iránti mély tisztelet jellemez.

1.3.1. A példakép, mint hátránykompenzáló tényező

A tanulók főként az érdeklődésüknek megfelelően választják ki példaképüket, ebből kifolyólag mindenekelőtt a példakép mint modell tulajdonságai, sajátosságai határozzák meg azt, hogy viselkedése mennyire lesz vonzó és követésre késztető az egyén számára (Berta, 2010). Gergely (2017) szerint a „hétköznapi kisemberek” is lehetnek példaképek (Gergely, 2017). Azon személyek, akik segítenek a fiataloknak produktívan végighaladni az életútjukon, jelentős hatást gyakorolhatnak sikerességükre az élet minden területén (Kearney & Levine, 2020). A fiatalok életében meghatározó szerepet töltenek be az őket körülvevő személyek, melyből kifolyólag fontos, hogy segítsük példaképük megtalálását a szűkebb és tágabb környezetben egyaránt (Gergely, 2017).

A hátrányos helyzetű tanulók gondolkodásmódjának, tanuláshoz való hozzáállásának és eredményeinek pozitívvá alakításához és annak fenntartásához elengedhetetlenek a választott példaképek által közvetített és az őket körülvevő környezetre jellemző kompenzáló tényezők, amelyek segítik a hátrányok legyőzését és a reziliencia kialakulását. Ceglédi (2012) az alábbiak szerint csoportosítja a kompenzáló tényezőket (Ceglédi, 2012):

2. táblázat

Lehetséges kompenzáló tényezők a hátrányos helyzetű tanulók körében (Forrás: Ceglédi, 2012)

Kompenzáló tényezők	
Belső	**Külső**
a rizikótényezők átértékelésének képessége, a külső erőforrások felismerésének és megragadásának képessége, „bounce back” hatás, erős hivatástudat, stb.	atipikus középiskolai klíma, folyamatosan rendelkezésre álló tanárok, barátok, stb.

A pozitív példaképek jelentős szerepet játszhatnak a hátrányos helyzetű fiatalok „rossz irányba menetelének” megakadályozásában, mivel védelmet nyújtanak a magas kockázatot jelentő magatartások ellen, mint például a kábítószer-használat (Atif et al., 2022). Az általuk sugárzott „pozitív energia” által reményt nyújtanak a nehézségek és kihívások leküzdésében. Emellett

feltárják a lehetőségek széles skáláját, segítve a továbbtanulással kapcsolatos célok kitűzését és megvalósítását.

Johnson és munkatársai (2016) kutatásuk során megállapították, hogy az általuk vizsgált tanulók többségének van valaki az életében, akire példaképként tekinthet, ezáltal megtanulja, hogy hogyan legyen jó ember (Johnson et al., 2016). Azonban Kearney és Levine (2020) szerint a hátrányos helyzetű fiatalok ritkábban rendelkeznek gazdaságilag sikeres példaképekkel a saját családjukban és az őket körülvevő környezetben. Emellett nagyobb valószínűséggel töltenek időt a médiával (Kearney & Levine, 2020). A példaképek kiválasztásában ma a közösségi média felületei kiemelt szerepet töltenek be, melynek oka főként a népszerűségében rejlik. A fiatalok körében a legnépszerűbb felületek közé sorolható a Facebook, az Instagram, a TikTok és a Twitter. Ezeken az oldalakon keresztül számtalan olyan személlyel találkozhatnak, akikben rengeteg olyan vonzó tulajdonságot találnak, amellyel ők jelenleg nem rendelkeznek, de szeretnének, így ezen egyének rokonszenvessé válnak számukra, melynek köszönhetően lehetőség adódhat a példaképválasztásra. Ebből kifolyólag megállapítható, hogy a média a fiatalokkal példaképeket ismertet meg. Ezen eszményképek olyan hátrányt kompenzáló elemeket, értékeket közvetíthetnek a közösségi médián keresztül a hátrányos helyzetű tanulók számára, amelyek a fel nem adás, a küzdelem és a pozitív gondolkodás üzenetét közvetítik. Ezen mondanivalóknak köszönhetően hozzájárulhatnak a fiatalok rezilienssé válásához.

1.3.2. Reziliencia és példamutatás

Az egyénnek szüksége van olyan személyre, aki pozitív mintát közvetít számára, ezáltal ösztönzi kitűzött céljai megvalósítására. A fiatalok ritkán találnak olyan modelleket, akiket minden tekintetben el tudnak fogadni, azonban az azonosulás dinamikájának megfelelően a folyamat során az egyén részben olyanná válik, mint egy másik személy (N. Kollár & Szabó, 2004), amely elősegíti a reziliencia kialakulását.

Kearney és Levine (2020) szerint az oktatási és szakmai példakép hatások különösen erősek abban az esetben, ha a hátrányos helyzetű diákok által követett példaképek azonos neműek vagy hasonló háttérrel rendelkeznek (Kearney & Levine, 2020). Más országok oktatási körülményeit tekintve több kutatás is megerősítette, hogy a példaképek növelik a kitartást, a küzdőszellemet és az elkötelezettséget. Hernandez megállapítása szerint azok a geotudomány szakokon tanuló egyetemista nők, akik női példaképeket azonosítottak a STEM-ben, kétszer nagyobb valószínűséggel maradtak a szakon (Lee et al., 2023). Abban az esetben, ha a hátrányos helyzetű fiatalok választott példaképe hozzájuk hasonló háttérrel és jellemvonásokkal rendelkezik,

képessé válnak a sikeres tanulmányi út megtételére, melynek köszönhetően a tanuló rezilienssé válik.

A tanulók általában azon személyeket választják példaképnek, akik hasonló vagy számukra vonzó értékeket közvetítenek. A tanuló példaképének azon értékeit is követheti, amely számára újdonságot, eltérő vagy addig ismeretlen gondolkodásmódot, attitűdöt ismertet meg. Ebből kifolyólag az egyén által választott példakép nagy hatással van a személyiségfejlődésére, amely jó vagy rossz irányba terelheti viselkedését, gondolkodásmódját, célkitűzését. Az értékek közvetítése segítséget nyújt a hátrányokhoz történő pozitív hozzáállásban, amely elősegíti a megküzdési stratégiák megvalósulását (Berta, 2010).

A példaképek általában három egymással összefüggő funkciót töltenek be, melyhez elsősorban a tanulás, a motiváció, inspiráció, valamint az énkép meghatározását lehetővé tevő segítségnyújtás sorolható (Gibson, 2004). Ezen tényezők feltételei a reziliencia kialakulásának, mivel a jobb tanulmányi eredményre történő erőfeszítés, a kitűzött tanulmányi célok iránti elkötelezettség, valamint az önfejlesztő tevékenységek által a hátrányos helyzetű tanuló képessé válik az előtte álló akadályok és kihívások leküzdésére, szebb jövőt teremtve magának. A reziliencia által ezen diákok példaképpé válhatnak, akik – a többi példaképnek tekintett személy mellett – példamutatásukkal hozzájárulhatnak a fiatalok iskolai eredményességének kialakulásához és fennmaradásához.

1.3.3. Példaképpé válás

A példaképek sokféle tulajdonsággal rendelkeznek, amelyek bizonyos csoportjának köszönhetően vonzóvá válhatnak az egyének számára. Ezen „vonzó kisugárzás” segíti a „bevonzott” személyeket teljesítményük növelésében, valamint kitűzött céljaik megvalósításában.

Az egyén általában pozitív jellemvonásai miatt kezd el követni egy adott személyt. Ezen személyek általában önmagukat adják, amely az identitásfejlődés folyamatában kiemelt fontossággal bír, hiszen önmagunk felvállalása nélkülözhetetlen a megfelelő pszichés állapot fenntartásához. Mindent megtesznek a sikerért, amely arra motiválhatja a tanulót, hogy az általa kitűzött életcélokért kitartóan küzdjön, amely a sikeres élet alapja (Lee et al., 2023).

Azonban a választott példakép nem minden esetben rendelkezik pozitív jellemvonásokkal, előfordul, hogy egy tanuló elsősorban a rossz tulajdonságai miatt választ valakit példaképnek.

Egy ilyen példakép követése akadályozhatja az egyént életcélja megvalósításában, esetleg egy teljesen ellentétes irányba terelheti, amely későbbi életében kudarcokhoz vezethet. Azonban ezen személyek elrettentő példaként is szolgálhatnak, melynek köszönhetően a tanulók tisztában lehetnek azzal, hogy melyik utat válasszák céljaik eléréséhez.

Lee és munkatársai (2023) szerint a hatékony példakép jellemzői közé sorolható a hasonlóság, az elérhetőség és a társadalmi összehasonlíthatóság, amelyek által a diákok közös jellemvonásokat fedezhetnek fel, példaképük sikerét elérhetőnek tekinthetik, valamint összehasonlítási mérceként felhasználva őket feltérképezhetik jövőbeli sikereik valószínűségét (Lee et al., 2023). Kearney és Levine (2020) szerint azok az egyének, akik médiabefolyásolóvá válnak, meglehetősen erősek, melyből kifolyólag képesek nagymértékű hatást gyakorolni a hátrányos helyzetű fiatalok sikerességre való törekvése terén (Kearney & Levine, 2020). A szülők szintén befolyásos példaképként vannak jelen a tanulók életében, így összefüggésbe hozhatók a jobb tanulmányi eredményekkel (Atif et al., 2022.). Példaként említhető Zainal-Abidin és munkatársai (2018) által végzett kutatás, amely során egy hátrányos helyzetű tanuló történetét vizsgálták és megállapították, hogy iskolai eredményességére nagy hatással volt édesanyja (Zainal-Abidin et al., 2018). Emellett Atif és munkatársai (2022) vizsgálatában a nem családi példaképek is pozitív eredményeket mutattak (Atif et al., 2022).

A fiataloknak számos példaképe van, melyből kifolyólag sajátos okuk van arra, hogy miért választják őket. Sokan a közeli hozzátartozójukat választják példaképnek, azonban Bricheno és Thornton (2007) kutatásában a vizsgált tanulók csupán 2,4 %-a nevezett meg példaképnek pedagógust, melyből kifolyólag a tanári példaképek továbbra is alacsony arányban képviselik magukat (Bricheno & Thornton, 2007). Ezen eredményekből arra lehet következtetni, hogy bárki lehet karakteres példakép a fiatalok életében (Johnson et al., 2016), aki segíti őket tanulmányi útjuk során, motiválva őket az akadályok ledöntésére, az eredményességre és az elkötelezettségre, elősegítve a reziliencia kialakulását.

1.4. A példakép, a tanulási motiváció és a reziliencia közötti összefüggés a hátrányos helyzet tükrében

A diákok életében meghatározó szerepet játszik a tanulás folyamata, melyből kifolyólag elengedhetetlen a tanulás iránti motiváció fenntartása és növelése. A hátrányos helyzet azonban nagymértékben hatással van az iskolai eredményességre, amely képes befolyásolni a tanulók motivációját iskolai pályafutásuk során. Ebből kifolyólag rendkívül fontos szerepet tölt be a

hátrányos helyzetű diákok tanulási motivációjának növelése, melynek köszönhetően rezilienssé válhatnak, amely tanulmányi sikerességük egyik kulcsa lehet. Ezen folyamatban kiemelkedő szerepet játszhatnak az általuk követett példaképek, akik képesek lehetnek segíteni a motiváció fenntartásában, a célok kitűzésében és megvalósításában, valamint a hátrányok, nehézségek leküzdésében. Ezen egyénekkel a hátrányos helyzetű fiatalok azonosulhatnak, így elsajátíthatják azon jellemvonásaikat, amelyeket értékesnek tartanak.

A hátrányos helyzetű családokban felnevelkedő diákok már kiskorukban hátrányt „halmoznak fel", amely gátolhatja őket sikerességükben (Buda, 2017), ezért szükségük van külső motivációra, amely fontos tényezőként szolgál kitartásukban (Pennacchia et al., 2018). A tanulók társas és kulturális környezete eltérő lehet (Fejes és Józsa, 2007), így példaképeiket is eltérő módon választják meg. Bricheno és Thornton (2007) középiskolás diákok körében végzett kutatásuk során kiemelték, hogy a fiataloknak számos példaképe van, és sajátos okuk van arra, hogy miért választják őket (Bricheno & Thornton, 2007).

Bricheno és Thornton (2007) vizsgálatuk eredményeik alapján hangsúlyozzák, hogy a fiatalok nagy arányban választanak közeli hozzátartozót példaképnek (Bricheno & Thornton, 2007). Karlowits-Juhász (2017) – megerősítve Bricheno és Thornton (2007) megállapítását – kutatási eredményei kimutatták, hogy a fiatalok nagyobb arányban követnek eszményképként családtagot, közeli ismerőst vagy médiából származó egyént (Karlowits-Juhász, 2017). Ezen vizsgálatokból kiindulva fontos kiemelni, hogy a készségek, képességek fejlődésében meghatározó szerepe van a család kulturális hátterének (Fejes, 2005), melyből kifolyólag a szülőknek kiemelkedő szerepük van gyermekeik tanuláshoz való hozzáállásában, azonban az iskola képes felerősíteni a családi háttérből eredő motivációs gyengeségeket (Fejes, 2012). Ezen negatív tényezők kiküszöbölése érdekében fontos megmutatni a tanulóknak, hogy az életben több út vezet a célok eléréséhez (Destin & Kosko, 2016).

A hátrányos helyzet elsősorban a társadalom számára elérhető javakhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés korlátozottságát vagy lehetetlenségét jelenti (Buda, 2017). Ebből kifolyólag döntő szerepet játszik a fiatalok életútjának alakulásában. Az iskolai élet által prezentált életkép nagymértékű eltéréseket mutat a hátrányos helyzetű diákok otthoni, mindennapok során szerzett tapasztalataitól (Buda, 2017). Ezen ellentét tovább növelheti az iskola és a család közötti szakadékot, amely további nehézségeket eredményezhet, ezért a hátrányos helyzetű tanulóknak a belső erő mellett külső ösztönzésre is szükségük van az iskolai eredményesség elérése és fenntartása érdekében (Horváth, 2015). Ebből kifolyólag a példaképek, mint külső tényezők képesek elősegíteni a sikerességet, hiszen motivációs hatásuk által támogatják a

törekvést és a cselekvőképességet (O'Sullivan et al., 2019). A jó teljesítményhez a tanulóknak számos nehézséggel kell szembenézniük, melyekkel példaképük – mint erőforrás – segítségével megküzdhetnek, amely rezilienssé válást eredményezhet (Kóródi & Szabó, 2019).

2. A kutatás

2.1. Kutatási cél, kérdések és minta

Kutatásom célja a példaképek szerepének felmérése a hátrányos helyzetű diákok tanulás iránti motivációjában, ezáltal összefüggés keresése a diák életének sikeressége és a példaképek választása között. További célom a választott példakép hátrányok, nehézségek leküzdésében és a reziliencia kialakulásában betöltött szerepének, illetve az általa nyújtott segítség mértékének feltárása, melynek köszönhetően fel szeretném hívni a figyelmet a példaként követett személy által nyújtott motiváló hatás erősségére, amely képes lehet bármely akadály ledöntésére.

Kutatásom helyzetfeltáró kutatás, amely során a következő kérdésekre kerestem a választ:

1.) Milyen szerepe van a példakép által képviselt értékeknek a tanulói cselekvés szabályozásában és a tanulói eredményességben?
2.) A példaképek hogyan befolyásolják a tanulás iránti motivációt?
3.) Milyen követendő viselkedési minták és értékek mentén segít a választott példakép a hátrányok, nehézségek leküzdésében, valamint a reziliencia kialakulásában?

Kutatási mintaként elsősorban a hátrányos helyzetű tanulókat céloztam meg, melyből kifolyólag a pécsi Gandhi Gimnázium diákjai között végeztem el kutatásomat. A Gandhi Gimnázium, Kollégium és Alapfokú Művészeti Iskola Magyarország első cigány nemzetiségi, érettségit adó oktatási intézménye. A gimnázium Arany János Kollégiumi Programot (AJKP) működtet, mely programba a jogszabályban is rögzített kritériumok (a szülők alacsony jövedelmi, iskolázottsági és foglalkoztatottsági viszonyai és a lakókörnyezet szegregált, elégtelen feltételei) szerinti hátrányos helyzetűek kerülhetnek. A gimnázium tanulói néhány kivétellel az AJKP-ban is részt vesznek, így hátrányos helyzetűek.

A Gandhi Gimnáziumban összesen 102 fő töltötte ki kérdőívemet, amely a teljes létszám 68%-át teszi ki. A kérdőív kitöltésére a 12. évfolyamon kívül minden évfolyamon megvalósult, melynek elsődleges oka a kutatás elvégzésének érettségi időszakban történő megvalósulása. Ennek megfelelően alapvetően az alapsokaságot a gimnázium 4 évfolyama (9. előkészítő, 9., 10. és 11.) jelentette 130 fővel, a mintám ebben az értelemben (102 fő) 78,5%. (3. táblázat).

Mivel az elemzés során a Gandhi Gimnázium tanulóit összességében tekintem, ezért a százalékolás során a teljes tanulólétszámot (151 fő) veszem alapul.

3. táblázat

A kutatásban részt vevő tanulók aránya (Forrás: saját szerkesztés)

Évfolyam	Teljes létszám	A kutatásban résztvevők aránya
9. előkészítő évfolyam	45 fő	34 fő
9. évfolyam	27 fő	23 fő
10. évfolyam	30 fő	27 fő
11. évfolyam	23 fő	18 fő
12. évfolyam	21 fő	0 fő

A kérdőívet kitöltő tanulók többsége (78,4%) faluban/köszségben él, 13,7%-a kisváros, 7,8%-a pedig nagyváros lakója. Ebből kifolyólag – 1 fő kivételével – minden diák kollégiumban él. A kitöltők lakóhelyi megoszlása reprezentálja az iskola valamennyi tanulójának megoszlását. Az általam választott mintának köszönhetően felmérhetem a hátrányos helyzetű fiatalok által választott példaképek motiváló, inspiráló hatását a tanulmányi teljesítmény terén.

Kutatásomat egyéb gimnáziumokban is szerettem volna elvégezni, melyek diákjai kontrollcsoportként szolgáltak volna, azonban az alacsony kitöltöttség miatt kis létszámú (55 fő) kontrollcsoport állt rendelkezésemre. Ebből kifolyólag kutatási eredményeim bemutatása során elsősorban a Gandhi Gimnázium tanulóinak válaszait fogom elemezni.

2.2. Kutatási módszertan és adatfeldolgozás

Kutatásom mintájaként középfokú tanulmányokat végző, hátrányos helyzetű tanulók szolgálnak. Ezen minta körének meghatározása a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvénybe foglaltak alapján történt:

- *„Hátrányos helyzetű az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében az alábbi körülmények közül egy fennáll:*
    - *a szülő vagy a családbafogadó gyám alacsony iskolai végzettsége, ha a gyermeket együtt nevelő mindkét szülőről, a gyermeket egyedül nevelő szülőről vagy a családbafogadó gyámról – önkéntes nyilatkozata alapján –*

megállapítható, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezik

- *a szülő vagy a családbafogadó gyám alacsony foglalkoztatottsága, ha a gyermeket nevelő szülők bármelyikéről vagy a családbafogadó gyámról megállapítható, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor az Szt. 33. §-a szerinti aktív korúak ellátására jogosult vagy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésének időpontját megelőző 16 hónapon belül legalább 12 hónapig álláskeresőként nyilvántartott személy*

- *a gyermek elégtelen lakókörnyezete, illetve lakáskörülményei, ha megállapítható, hogy a gyermek a településre vonatkozó integrált településfejlesztési stratégiában szegregátumnak nyilvánított lakókörnyezetben vagy félkomfortos, komfort nélküli vagy szükséglakásban, illetve olyan lakáskörülmények között él, ahol korlátozottan biztosítottak az egészséges fejlődéséhez szükséges feltételek"* (1997. évi XXXI. törvény, 67/A. § (1))

Halmozottan hátrányos helyzetű:

- *az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében az (1) bekezdés a)–c) pontjaiban meghatározott körülmények közül legalább kettő fennáll*

- *a nevelésbe vett gyermek*

- *az utógondozói ellátásban részesülő és tanulói vagy hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt"* (1997. évi XXXI. törvény, 67/A. § (2))

Kutatásom eszközeként a kérdőíves adatfelvételt használtam, melynek tartalma elsősorban a példaképekhez, a tanulmányi eredményekhez, a reziliencia kialakulásának megjelenéséhez, valamint a motiváló értékek és viselkedésminták jelenlétéhez kapcsolódik a hátrányos helyzethez kapcsolódóan. A tanulókhoz kiküldött kérdőív kitöltése online formában zajlott a Google Űrlapok segítségével, amely egyaránt tartalmaz zárt és nyílt kérdéseket. A diákoktól kapott válaszok elemzése kvalitatív és kvantitatív módszerekkel történt, melyet követően az eredmények szakirodalmakkal történő összevetése valósult meg.

Az adatfelvételre 2024 májusában került sor a Gandhi Gimnáziumban, ahol a diákok a pedagógusok kérésére tanórai keretben töltötték ki a kérdőívet. A kontrollcsoportként kezelt két iskolába az iskolavezető számára küldtem el a kérdőívet, aki a pedagógusokat kérte a diákokhoz való eljuttatásra. Mindkét esetben hozzáféréses mintavételről beszélhetünk, azonban a Gandhi Gimnáziumban megvalósuló erősebb támogatás lényegesen nagyobb mintát eredményezett. Kutatásom minden lépése a kutatásetikai elvek betartásával zajlott.

3. Eredmények bemutatása

3.1. Zárt kérdésekre adott válaszok

Kérdőívemben összesen 19 db zárt kérdésre válaszoltak a tanulók, amelyeket kvantitatív módszerrel elemeztem. Az általam vizsgált témakörben szerepelt többek között feleletválasztós, előre megadott válaszok közötti választási lehetőséget biztosító kérdés, valamint Likert-skála. Továbbá a meghatározott válaszok mellett lehetőségük adódott a tanulóknak egyéb olyan gondolatokat kifejezni, amelyeket fontosnak tartottak, esetleg nem szerepeltek a kijelölt válaszok között.

A Gandhi Gimnáziumban válaszadó tanulóknak 71,6 %-a (73 fő) rendelkezik példaképpel, melyek 50,7 %-a (37 fő) férfi, míg 49,3%-a (36 fő) lány, így nem tekintetében szinte egyenlő eloszlás fedezhető fel. Hasonló tendencia figyelhető meg a kontrollcsoport tanulói körében, melyek esetében a többség (69,1%) szintén rendelkezik példaképpel.

Az eszménykép képes lehet folyamatosan alakítani a tanuló személyiségét, mely folyamat nagymértékű fejlődést is eredményezhet. A következő (1.) diagram a Gandhi Gimnázium növendékei által választott példaképek követési lehetőségeit mutatja be.

1. diagram

A választott példakép mindennapjainak, tevékenységeinek követési formái (Forrás: saját szerkesztés)

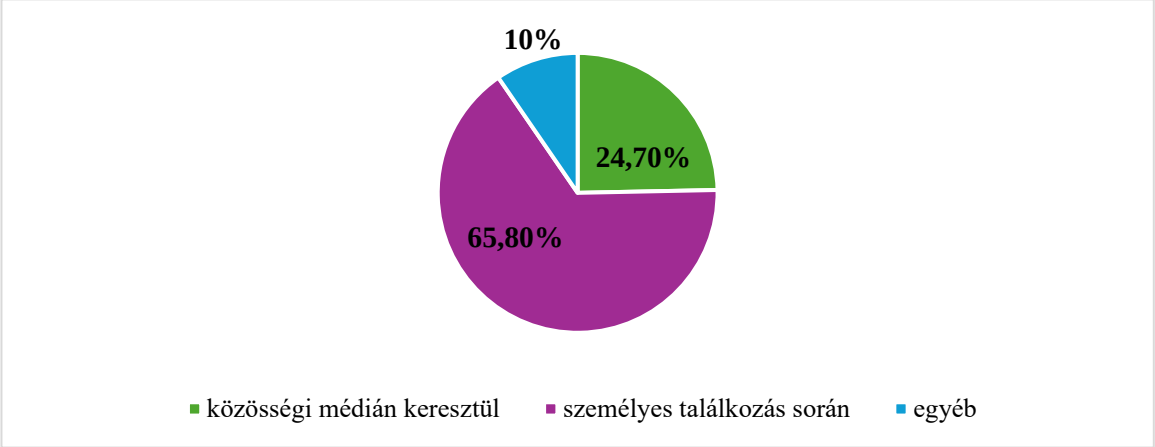

Gibson (2004) szerint tipikus példakép választási stratégiaként emelhető ki a példamodellel való azonosulás, melyből kifolyólag a közös jellemzők kulcsfontosságú szerepet tölthetnek be a példaképpé válásban (Gibson, 2004):

2. diagram

A választott példaképek és a tanulók közös tényezői (Forrás: saját szerkesztés)

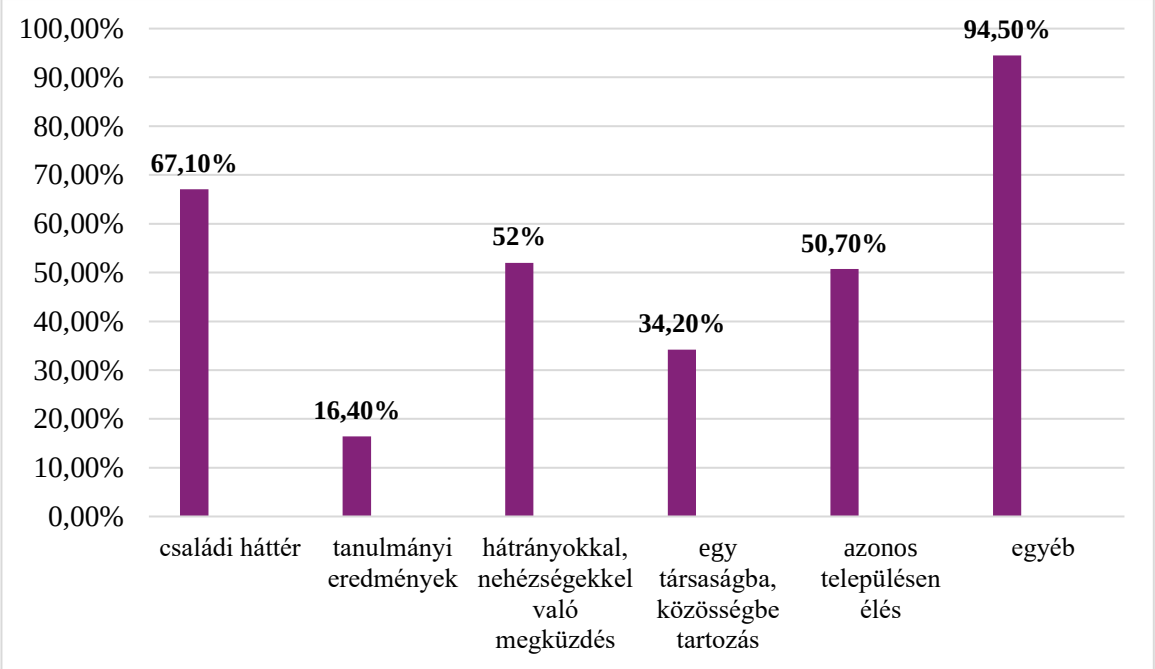

Az értékek fontossága összefüggésben van a közvetítő személyekkel, melyből kifolyólag az eszményképek által preferált értékek befolyásolhatják az egyén értékválasztását (Berta, 2010). A következő diagram a tanulók és a választott példaképek közös értékeit szemlélteti:

3. diagram

A választott példaképek és a tanulók közös értékei (Forrás: saját szerkesztés)

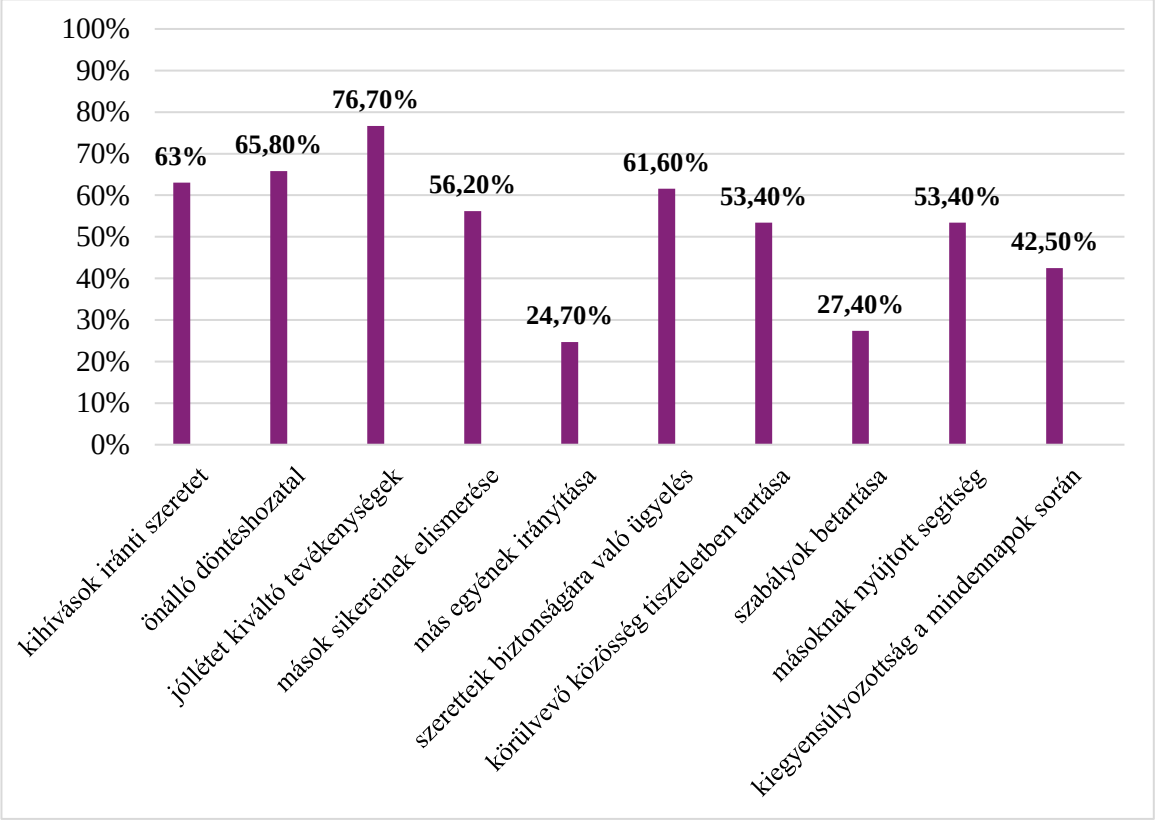

A közös értékek minőségük mellett meghatározó szerepet töltenek be a különböző tevékenységekre való ösztönzés tekintetében is, melyből kifolyólag segíthetik az egyént céljai elérésében:

4. diagram

A választott példakép és a tanuló közös értékei által ösztönzött tevékenységek (Forrás: saját szerkesztés)

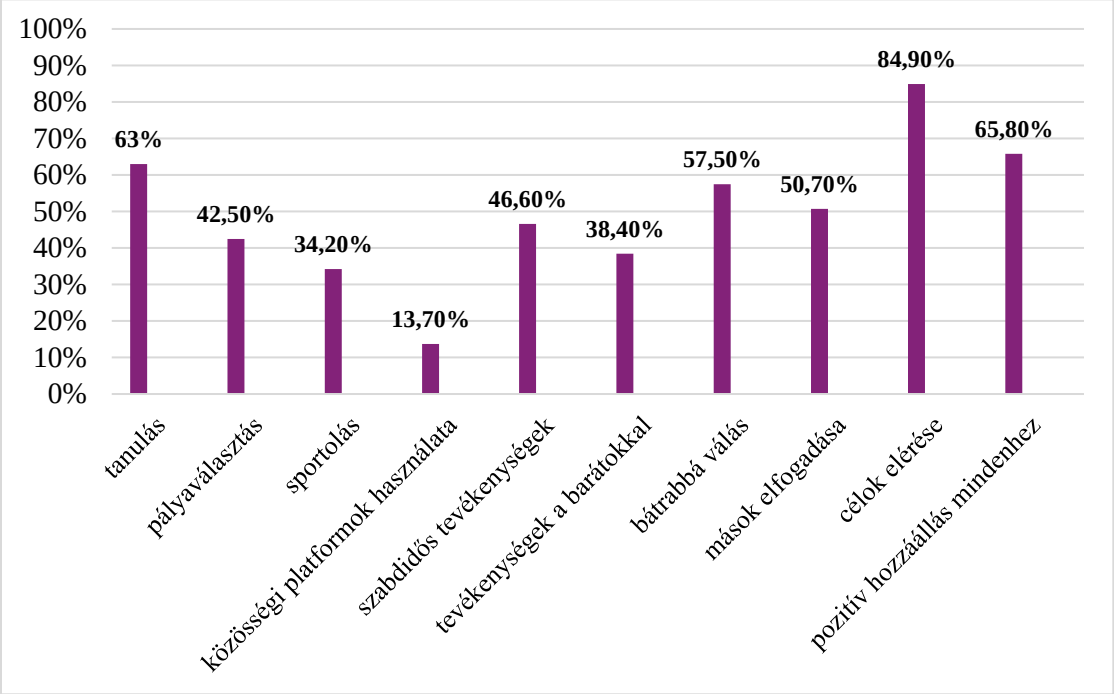

A példakép egy olyan modell a fiatal előtt, akihez hasonlítani szeretne (Pap, 2015). Ebből kifolyólag a tanuló olyan cselekvéseket preferálhat, melyek elvégzésében példaképének ösztönző hatása fedezhető fel. Az alábbi (5.) diagram azon tanulói cselekvésekre összpontosít, melyek végrehajtásában a választott eszménykép befolyásoló szerepe fedezhető fel.

5. diagram

A választott példakép által ösztönzött cselekvések (Forrás: saját szerkesztés)

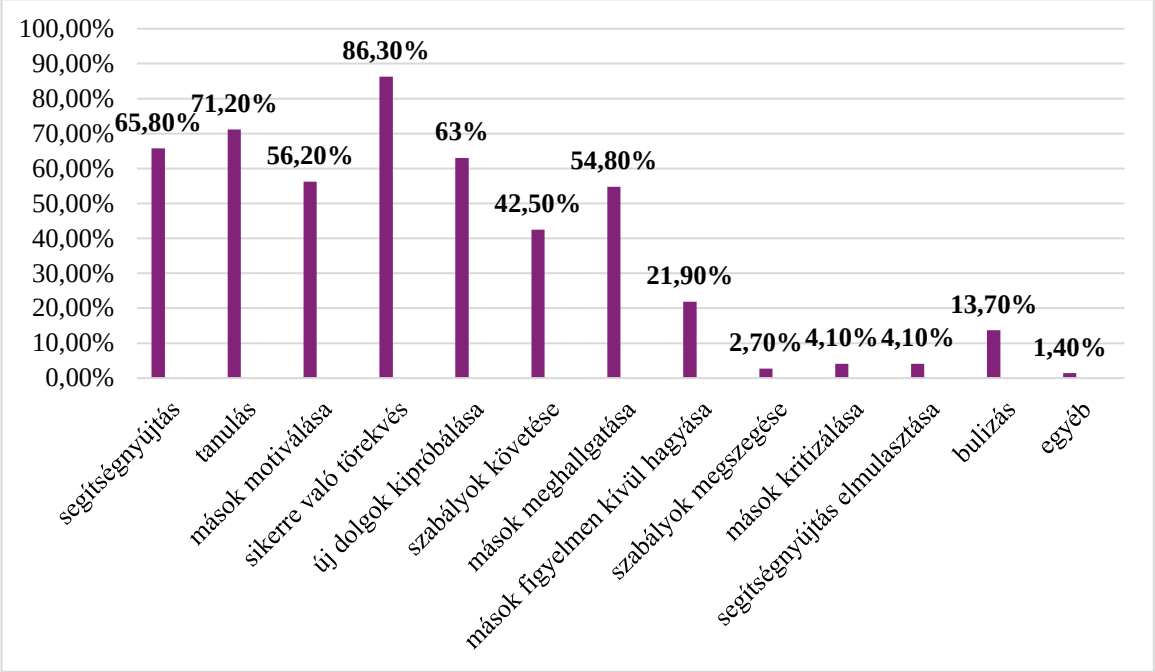

A példaképek tulajdonságai mellett egyaránt meghatározó szerepe van a tanulók jellemvonásainak is, amely lehetőséget teremt az ideálként választott személyek és a tanulók együttes összehasonlítására. A következő (6.) diagram a választott eszményképek és a tanulók tulajdonságait szemlélteti.

6. diagram

A választott példaképek és a tanulók jellemzői (Forrás: saját szerkesztés)

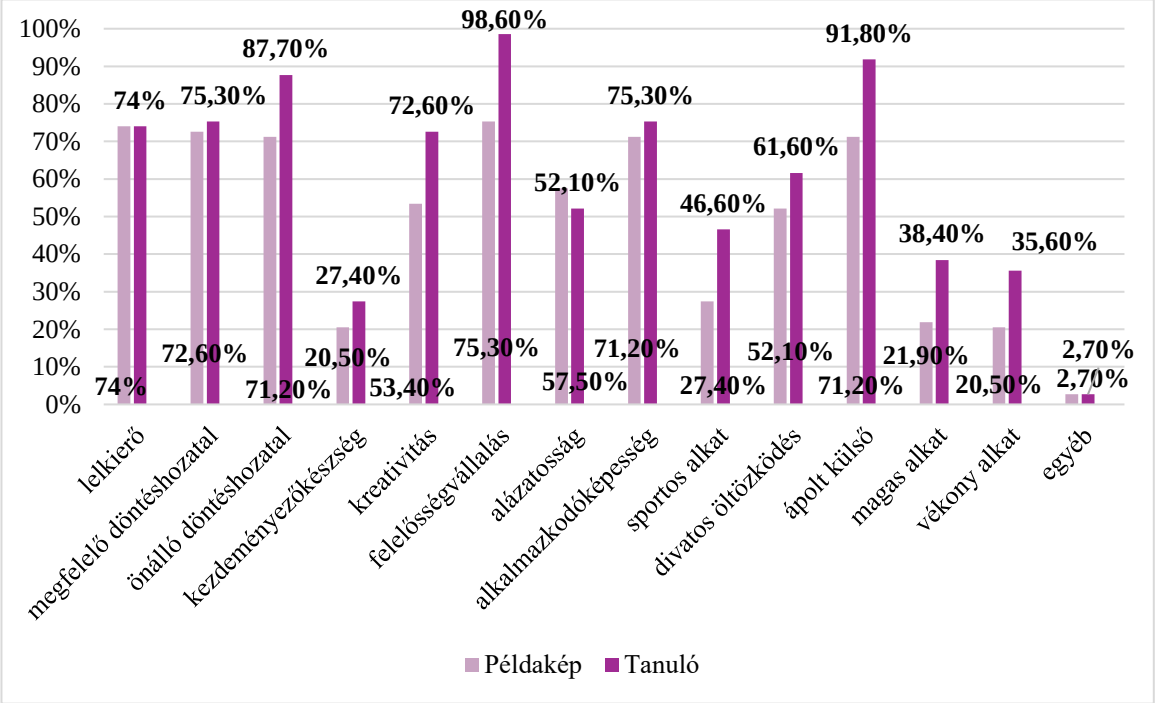

A kiemelkedő képességek és tulajdonságok általában sikerekhez vezetnek, így ezen tényezők képesek vonzóvá tenni az egyént (N. Kollár & Szabó, 2004). A sikeresség mellett azonban az odáig vezető út is példaértékű lehet a fiatalok számára, ösztönözve őket saját céljaik elérésére. (7. diagram)

7. diagram A választott példakép követendőnek tartott tényezői a siker és az oda vezető út tekintetében (Forrás: saját szerkesztés)

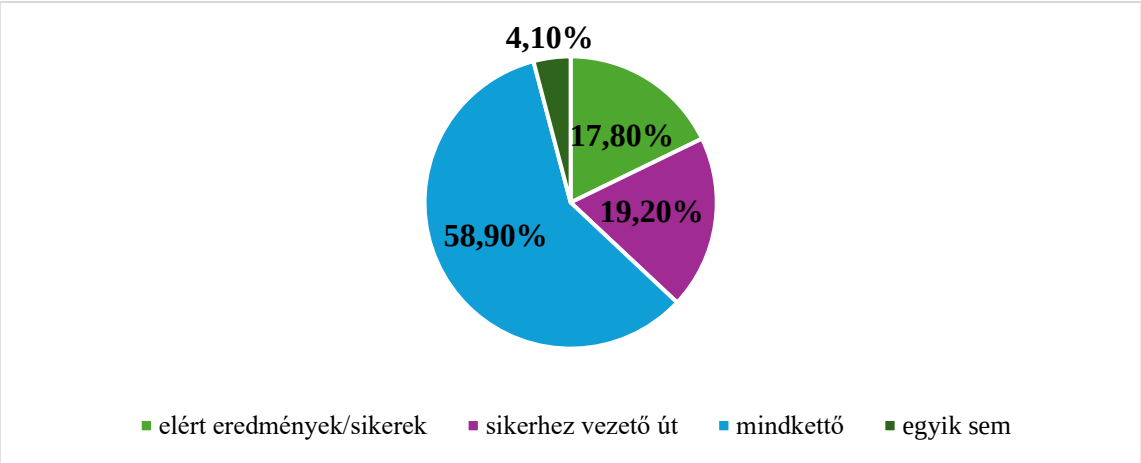

A példaképek befolyásoló hatása tükröződhet az egyén személyiségfejlődésében is, így ezen személyek erősíthetik a tanulási motiváció fenntartásához és az iskolai sikerességhez

elengedhetetlen tényezőket is. Az alábbi (8.) diagram ezen elemek fejlődési értékeit mutatja be az eszményképek hatására.

8. diagram

A tanulók fejlődésének mértéke választott példaképeik hatására – 1. rész (Forrás: saját szerkesztés)

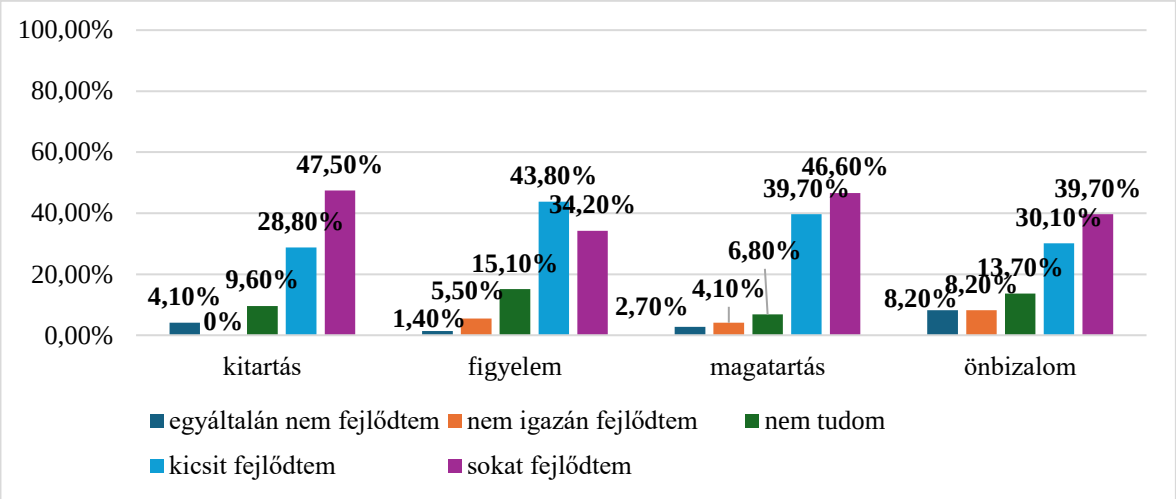

9. diagram

A tanulók fejlődésének mértéke választott példaképeik hatására – 2. rész (Forrás: saját szerkesztés)

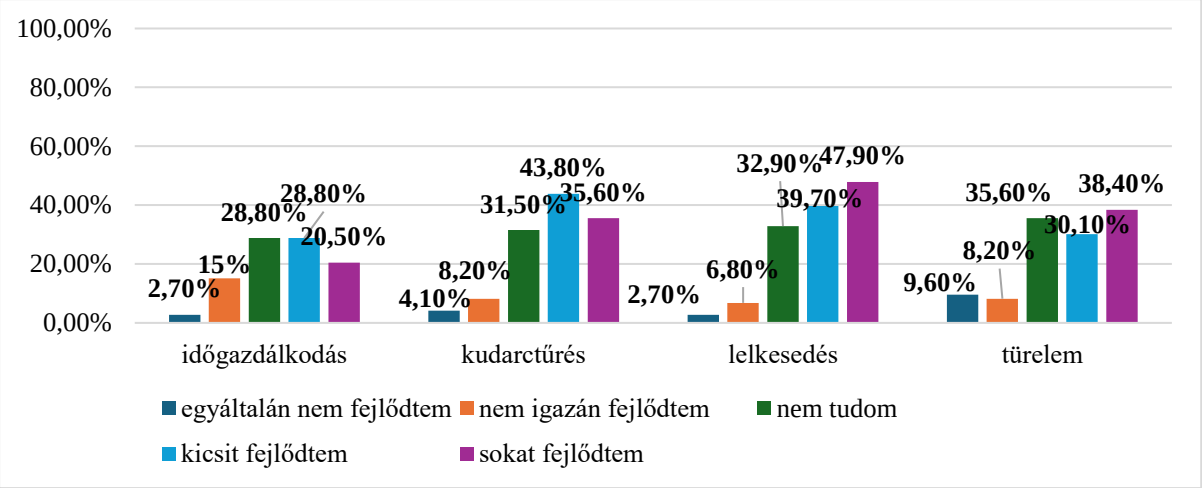

A tanulási motiváció a tanulással összefüggő viselkedést elindító folyamatként határozható meg (Fejes, 2014). A tanuláshoz való hatékony hozzáállás megteremtésében a példaképek befolyásoló szerepet tölthetnek be, melyből kifolyólag fontos kutatási szempontként jelenhet meg a diákok által megítélt tanulmányi előrehaladás, eredményesség. (10. diagram)

10. diagram

A tanulók iskolai tanulmányi eredményei (Forrás: saját szerkesztés)

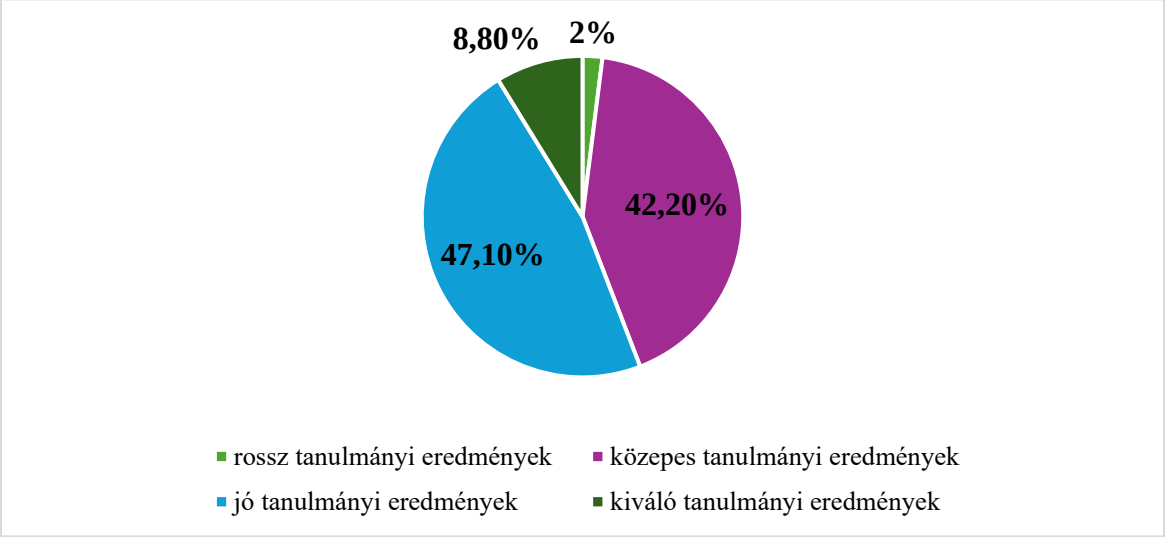

3.2. Nyílt kérdésekre adott válaszok

A nyílt kérdések elemzése során – a zárt, példaképre vonatkozó kérdések elemzéséhez hasonlóan – elsősorban a példaképpel rendelkező diákok válaszait elemeztem. A válaszokat tartalomelemzés útján tanulmányoztam, amely során különböző tendenciákat és összefüggéseket állapítottam meg.

Első lépésként a példakép jelentésének meghatározására adott válaszokat elemeztem (4. táblázat). Ezen kérdés esetében az összes tanuló (102 fő) válaszát figyelembe vettem. Az általuk adott válaszokat elemezve a gyakran megemlített kifejezésekből alkottam kategóriákat.

4. táblázat

A tanulók által használt kifejezések a példakép jelentésének meghatározása során (Forrás: saját szerkesztés)

A példakép meghatározására adott válaszok, kifejezések	Válaszok száma
akire felnézünk	69 fő
akire hasonlítani szeretnénk	27 fő
aki példamutatóan cselekszik	21 fő

aki motivál	10 fő
aki hatással van az életünkre	2 fő

A diákok többsége (69 fő) szerint a példakép egy olyan személy, akire felnézünk. Emellett nagyobb arányban emelték ki a hasonlóvá válás szándékát (27 fő) és a példamutató cselekvést (21 fő). Alacsony arányban határozták meg a motiválást (10 fő), valamint az életre való hatóerőt (2 fő). A kontrollcsoport válaszait figyelembe véve kiemelendő, hogy a diákok szintén ezen tendencia mentén határozták meg a példakép jelentését.

A válaszadók 29,4%-a nem rendelkezett példaképpel, melynek okát az alábbi (5. táblázat) kategóriákat „alkotva" határozták meg.

5. táblázat

A példaképpel nem rendelkező tanulók indokai, okai (Forrás: saját szerkesztés)

A példakép hiányára adott okok, indokok	**Válaszok száma**
„még nem találtam meg a példaképemet"	10 fő
„nem tudom, hogy miért nincs példaképem"	9 fő
„mert nem szeretnék másokra hasonlítani"	6 fő
„mert nem akarok felnézni senkire"	3 fő
„mert senki sem tökéletes"	1 fő

A diákok által adott válaszokban elhangzott kifejezések gyakoriságát figyelembe véve kiemelendő, hogy a fiatalok többsége még nem találta meg azon személyt, aki eszményképként tudna szolgálni számára (10 fő) vagy egyszerűen nem tudja annak az okát, hogy miért nincsen példaképe (9 fő). Emellett kisebb arányban megemlítették indokként, hogy nem szeretnének másokra hasonlítani (6 fő), nem akarnak felnézni senkire (3 fő), valamint senki sem tökéletes (1 fő).

A vizsgált mintát figyelembe véve összesen 73 fő rendelkezik példaképpel, így ezen minta válaszai alapján elemeztem a választott eszményképekhez köthető válaszokat. (6. táblázat) A tanulók nagy arányban választottak példaképet személyes kötődés, kapcsolat alapján, valamint a hírnév is szerepet játszott választásukban.

A választott eszményképek hét fő kategóriába kerültek besorolásra:

6. táblázat

A tanulók által választott példaképek kategóriái (Forrás: saját szerkesztés)

Kategóriák	Példaképek száma	Százalékos eloszlás
Családtag	46 fő	63 %
Színész, énekes	9 fő	12,3 %
Sportoló	8 fő	11 %
Közeli ismerős	5 fő	6,8 %
Influenszer, közszereplő	3 fő	4,1 %
Képzeletbeli karakter	1 fő	1,4 %
Történelmi, irodalmi személy	1 fő	1,4 %

A diákok többsége (63 %) családtagot választott példaképnek. Emellett a válaszadók 12,3 %-a színészt, énekest, 11 %-a sportolót, 6,8 %-a közeli ismerőst, 4,1 %-a influenszert, közszereplőt, 1,4 %-a képzeletbeli karaktert és történelmi, irodalmi személyt követ eszményképként. A kontrollcsoporthoz tartozó diákok ezen tendenciát követték, melyből kifolyólag válaszuk gyakorisági sorrendje megegyezik.

A példaképek választására, megismerési módjára és foglalkozására vonatkozó leggyakoribb válaszokat az alábbi (7.) táblázat szemlélteti, amely során a kérdésekre adott 3 leggyakoribb választ emeltem ki.

7. táblázat

A példaképek választására, megismerési módjára és foglalkozására vonatkozó leggyakoribb válaszok (Forrás: saját szerkesztés)

Nyílt kérdések kategóriái	Nyílt kérdésekre adott leggyakoribb válaszok
A tanulók példaképválasztási okai	a tanuló életében betöltött meghatározó szerep miatt (26%), a példakép motiváló tulajdonsága(i) miatt (24,7%), a példakép sikerei(i) és az oda vezető út miatt (19,2%)
A tanulók által választott példaképek megismerési módjai	személyes módon (56,2%), digitális tartalmakból (28,8%), egy (feltételezhetően) kedvelt tevékenység által (13,7%)
A tanulók által választott példaképek foglalkozása	szakmai végzettséghez kötött foglalkozás (58,9%), művészettel foglalkozó példakép (színész, énekes, táncos) (15,1%), sportoló (11 %)

4. Diszkusszió

Johnson és munkatársai (2016) kutatása során kapott eredményei kimutatták, hogy a fiatalok többségének van valakije az életében, akire példaként tekinthet abból a szempontból, hogy hogyan legyen jó ember (Johnson et al., 2016). A példaképek megatározó szerepet tölthetnek be a hátrányos helyzetű tanulók életében, hiszen növelhetik tanulási motivációjukat, iskolai eredményességüket, ezáltal rezilienssé válásuk valószínűségét. Kutatásomban a példaképek tanulás iránti motivációban betöltött szerepét vizsgáltam a hátrányos helyzetű tanulók körében, amely során 3 fő kérdés alapján végeztem kérdőíves kutatásomat. Elsősorban arra kerestem a választ, hogy milyen szerepe van a példakép által képviselt értékeknek a tanulói cselekvés szabályozásában és a tanulói eredményességben, a példaképek hogyan befolyásolják a tanulás iránti motivációt, valamint milyen követendő viselkedési minták és értékek mentén segít a választott példakép a hátrányok, nehézségek leküzdésében, illetve a reziliencia kialakulásában.

Első kutatási kérdésem az eszményképek értékeinek befolyásoló hatására fókuszált. A kérdőíves vizsgálat során kapott válaszok alapján megállapítható, hogy a példaképek által képviselt értékek kiemelt szerepet játszanak a tanulói cselekvés szabályozásában és a tanulói eredményességben. Ezen állítást igazolja a tanulók és választott eszményképeik közös értékei. Az értékek motiválják az egyént bizonyos céljai elérésében, miközben tükrözik az általa kialakított, másokkal való viszonyrendszereit is (Grünhut et al., 2019). A tanulók és választott példaképeik közös értékeihez sorolható többek között a kihívások iránti szeretet, az önálló döntéshozatal, a jóllétet kiváltó tevékenységek, mások sikereinek elismerése, a szeretett személyek biztonságára való ügyelés, a közösségek tiszteletben tartása, a segítségnyújtás és a kiegyensúlyozottság. Ezen értékek az életben való sikeresség megteremtése mellett a tanulási célok elérését is segíthetik, növelve a tanulási motivációt, ezáltal a reziliencia kialakulását.

További bizonyító tényezőként kiemelendő a példaképek által ösztönzött cselekvések listája, melyekhez a segítségnyújtás, a tanulás, a sikerre való törekvés, az új dolgok kipróbálása, valamint mások motiválása sorolható. Ezen cselekvések nagymértékű összefüggést mutatnak a közös értékekkel és az ezen értékek által ösztönzött tevékenységekkel. A kihívások elfogadása és szeretete erősíti a célok elérésére és a sikerre való törekvést, amely a tanulás terén is kifejti hatását. A tanulók önálló döntéseik által képesek lehetnek új dolgok kipróbálásában, így bátrabbá válhatnak, amely különösen fontos szerepet játszik a hátrányos helyzetű családokból érkező fiatalok esetében, hiszen a komfortzónából való kitörés által leküzdhetik társdalami-

gazdasági hátterükből adódó kihívásaikat. Mások sikereinek elismerése a társak motiválásához és az egyén pozitív hozzáállásához vezethet, amely egy magasabb motivációs szint elérését is jelzi egyben, hiszen az egyén saját sikerességén túl képessé válik mások sikerének is örülni, amely tovább erősíti a reziliencia és az empowerment jelenségét. A szerettek biztonságára való ügyelés másokon való segítségnyújtásra motivál, melynek köszönhetően a fiatalok képessé válhatnak társaik hátrányos körülményeiből történő „felhúzására", amely lehetővé teszi egymás kölcsönös elfogadását.

A motivációt külső és belső tényezők egyaránt meghatározzák, amelyek együttes hatást is képesek kifejteni (Bekéné Zelencz, 2012). Ebből kifolyólag a példaképek, mint külső tényezők kiemelkedő szerepet játszanak a tanulási motiváció fenntartásában. A hátrányos helyzetű tanulók többsége valószínűleg soha vagy csak ritkán látott bizonyítékot arra, hogy az oktatás „kívánatosabb" állásokhoz és magasabb jövedelemhez vezet (Destin & Kosko, 2016), ezért az általuk követett, példaként szolgáló személyek hatása kiemelt jelentőséggel bír. Második kutatási kérdésem az eszményképek tanulási motivációt befolyásoló módjára irányult. Eredményeim alapján megállapítható, hogy a példaképek a tanulóval való interakció során, az általuk elért sikerek tekintetében, foglalkozásuk, valamint a diákok fejlődésére gyakorolt hatás által befolyásolják a tanulás iránti motivációt. Ezen állítást bizonyítja azon kutatási eredmény, mely szerint a tanulók elsősorban személyes találkozás során követik példaképeik tevékenységeit, így élő példát látnak az eredményességhez szükséges feltételek biztosításának módszereire, növelve motivációjukat.

Fontos tényezőként említhető, hogy a válaszadók többsége példaképében a siker mellett az oda vezető utat is követendőnek tartja. Az emberek többsége általában csak a sikerre fókuszál, így ezen eredmény kiemelten nagy jelentőséggel bír, hiszen a sikerhez vezető út tovább növelheti az eredményességre való törekvést és motivációt. A tanulmányi eredményesség a motívumrendszer fejlettségétől függ (Fejes, 2005), melyből kifolyólag a középiskolai tanulmányok szerzett tapasztalatok hatással vannak a tanulási motivációra, így befolyásolhatják a továbbtanulás útját is (Bekcer & Luthar, 2002). A hátrányos helyzetű tanulók számára kiemelt jelentőséggel bír ezen motivációs szint fenntartása. A motívumok és képességek egymás fejlődését kölcsönösen segítik (Fejes & Józsa, 2005), melyből kifolyólag a példaképek hozzájárulhatnak a tanuláshoz szükséges tényezők fejlődéshez. Ezen feltételezést megerősíti, hogy a válaszok alapján a diákok többsége fejlődött a kitartás, a figyelem, a magatartás, az önbizalom és a lelkesedés terén, amely tovább bizonyítja az általam feltételezett kapcsolatrendszer erősségét. Ezen elemekkel összefüggésben kiemelendő a diákok iskolai

tanulmányi eredményessége. A tanulmányi sikerességet több tényező akadályozza, melyekhez többek között az alacsony jövedelmi háttér, az intézményi korlátok és a bizalomhiány egyaránt sorolhatóak (Pennacchia et al., 2018). Ennek ellenére a kutatási mintáimként szolgáló diákok többsége jó és közepes tanulmányi eredményekkel rendelkezik. Ezen eredményesség fenntartásában segíthetnek a példaképek, akik motiváló erejüknek köszönhetően növelhetik a tanulás iránti motivációt, biztosítva a nehézségek és hátrányok ellenére történő sikeressé válást.

További tanulási motivációt növelő tényező lehet a választott eszményképek foglalkozása, amely szintén inspirálhatja a tanulót az általa kitűzött jövőbeli célok elérésére. A példaképek foglalkozásai közé sorolhatóak többek között a szakmai végzettséghez, a művészethez és a sporthoz kapcsolódó foglakozások. Jerrim és Vignoles (2015) kutatásukban hangsúlyozzák, hogy a szülők iskolai végzettsége nagymértékben előrejelzi az egyetemi részvételt (Jerrim & Vignoles, 2015). A szülők iskolai végzettségét és a diákok által választott példaképek foglalkozását összevetve kiemelendő, hogy elsősorban valamely szakmai végzettséghez kötött foglalkozással rendelkező példaképeket választottak a fiatalok, melynek hátterében azon tény áll, hogy a válaszadók 63%-a valamely családtagját választotta példaképnek.

Bernard (2006) szerint minden fiatalban megvan a potenciál és a kapacitás a fejlődésre (Kóródi & Szabó, 2019). Ezen lehetőségek kiaknázásához szükség van egy olyan személyre, aki példát mutatva segíti a tanuló teljesítménybeli előrehaladását mind kognitív, mind mentális szinten. A példakép képes betölteni ezen funkciót, melynek szerepe különösen meghatározó a hátrányos helyzetű fiatalok életében, hiszen a nehézségeket okozó életkörülmények képesek csökkenteni az egyén tanulási motivációját, amely az eredményesség romlásához vezet, növelve az iskolából való lemorzsolódás veszélyét. Kutatásom harmadik kérdése a példaképek szerepére irányult a hátrányok, nehézségek leküzdésében és a reziliencia kialakulásában az általuk képviselt, követendő viselkedésminták és értékek tekintetében.

A hátrányos helyzetű diákoknak gyakran eltérő problémákkal kell szembenézniük társaikhoz képest, így érdeklődésük is kisebb mértékben eltérhet (Széll, 2015). Ebből kifolyólag fontos szerepet játszanak a diákok és választott példaképeik közös tényezői. Eredményeim alapján megállapítható, hogy a tanulók és választott eszményképeik közös tényezői közé sorolható az azonos közösségbe tartozás, a családi háttér, az azonos település, valamint a hátrányokkal és nehézségekkel való megküzdés, amelyeknek köszönhetően a tanuló – a példaképhez való hasonlóságot előtérbe helyezve – nem érzi egyedül magát, így képessé válik motivációt meríteni és leküzdeni nehézségeit. Ezen tényezők közül kiemelendő a családi háttér és a tanulmányi eredményesség, hiszen a hátrányos családi környezet iskolai nehézségekhez

vezethet (Fejes, 2005), így ezen elemek negatív és pozitív irányba is fejthetnek ki hatást a tanulási motivációra. Hasonló hatás figyelhető meg a hátrányokkal, nehézségekkel való megküzdés esetében, hiszen ezen tényező traumatizáló elemként, így egyfajta külső rizikótényezőként (Varga, 2017) is megjelenhet a tanuló életében, ugyanakkor a sikeresség függvényében képes lehet húzóerőként is szolgálni.

A példaképek hátránykompenzáló funkcióját tovább erősíti azon eredmény, amely feltárja a diákok véleményét, megfogalmazását a példakép jelentését illetően. A válaszok alapján megállapítható, hogy a hátrányos helyzetű tanulók azon személyeket tekintik elsősorban példaképnek, akikre felnézhetnek, akikre hasonlítani szeretnének, akik példamutatóan cselekednek, motiválnak és hatással vannak az életünkre. Ezen meghatározás egyértelműen jelzi ezen személyek hátránykompenzáló és rezilienciát elősegítő szerepét.

Az eszményképek hátránykompenzáló funkcióját tovább erősíti a tanulók választási okainak meghatározása. Az általam vizsgált tanulók példaképeiket elsősorban az életükben betöltött meghatározó szerepük, motiváló tulajdonságaik, sikereik és az oda vezető útjuk, a kitartásuk, valamint a velük való azonosulás lehetősége miatt választották. Ebből kifolyólag kiemelendő, hogy a válaszadók eszményképei olyan tulajdonságokkal rendelkeznek, amelyek pozitív hozzáállást képesek biztosítani a tanulók számára, reményt és erőt biztosítva a hátrányokból való felemelkedéshez. A választás indoklása során azonban a válaszadók közül egy tanuló negatív kimenetelű okot említett példaképe választása mellett. Kiemelte, hogy ellenpélda céljából néz fel az általa megjelölt személyre, mivel nem szeretne olyan lenni, mint ő. Ezen indok – a többi, pozitív kimenetelű indokhoz hasonlóan – szintén hozzájárul a reziliens viselkedés kialakulásához, melyben egyaránt szerepet játszanak a környezeti és tapasztalati hatások (Robertson et al., 2013.).

További bizonyító tényezőként emelhető ki a diákok és választott példaképeik közös tulajdonságai, amelyek szoros összefüggést mutatnak a közös értékekkel. Ide sorolható többek között a lelkierő, a megfelelő döntéshozatal, az alázatosság és az alkalmazkodóképesség. Ezen jellemvonások segítségével a hátrányos helyzetű tanuló leküzdheti céljai elérését akadályozó hátrányait, nehézségeit, rezilienssé válhat és példaképként funkcionálhat környezete számára.

5. Konklúzió és továbblépés

A kutatási eredményeket összegezve megállapítható, hogy a példaképek által képviselt értékek kiemelt szerepet játszanak a tanulói cselekvés szabályozásában és a tanulói eredményességben. Ezen eszményképek elérhetőségük, sikereik és az oda vezető útjuk, valamint az általuk képviselt foglalkozások által nagymértékben befolyásolják a tanulás iránti motivációt, amely elsősorban a vizsgált diákok fejlődési értékeiben figyelhető meg. A példaképek kiemelten fontos szerepet töltenek be a hátrányos helyzetű fiatalok életében, hiszen a velük közös tényezők, tulajdonságok, értékek által hozzájárulnak a hátrányok, nehézségek leküzdéséhez, valamint a reziliencia kialakulásához. Kutatásomnak köszönhetően választ kaptam a példaképek tanulás iránti motivációban betöltött szerepéről a hátrányos helyzetű tanulók körében, így feltárhattam a reziliencia további feltételeit, amely segítségül szolgálhat a hátrányos helyzetű diákok jövőbeli sikerességének támogatásában.

A vizsgált populáció életkorát, hátrányos helyzetét, valamint a példaképek befolyásoló szerepét illetően további kutatási lehetőségek merülnek fel az általam végzett vizsgálat folytatásaként. Jövőbeli kutatási céljaim közé sorolható a motiváló hatás vizsgálata a példaképek szemszögéből, a tanulók és az általuk választott példaképek életútjainak megfigyelése interjúk készítése útján, valamint kontrollcsoportos vizsgálat elvégzése, melyeknek köszönhetően lehetőségem adódik feltérképezni a példaképek társadalomban betöltött szerepét. Jövőbeli kutatásaim elvégzését követően lehetőség adódhat olyan iskolai ás társadalmi programok kidolgozására és megvalósítására, melyek során a példaképek segítségével növelhető a tanulási motiváció és a reziliencia valószínűsége, amely segítségül szolgálhat a hátrányok, nehézségek hatékony leküzdésében és az egyenlőtlenségek megszűntetésében.

Irodalom

1. *1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról. Magyar Közlöny*. http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK11036.pdf (2024.09.25.)
2. Atif, H., Peck, L., Connolly, M., Endres, K., Musser, L., Shalaby, M., Lehman, M. & Olympia, R. P. (2022). The Impact of Role Models, Mentors, and Heroes on Academic and Social Outcomes in Adolescents. *Cureus, 14*(7) https://doi.org/10.7759/cureus.27349

3. Bekcer, B. E. & Luthar, S. S. (2002). Social-Emotional Factors Affecting Achievement Outcomes Among Disadvantaged Students: Closing the Achievement Gap. *Educational Psychologist*, *37*(4), 197-214. https://doi.org/10.1207/S15326985EP3704_1

4. Bekéné Zelencz K. (2012). A tanulási motiváció kialakulását segítő pedagógus attitűdök. *Új pedagógiai szemle, 69*(9-10), 141-144. Országos Széchenyi Könyvtár. https://epa.oszk.hu/00000/00035/00154/pdf/EPA00035_upsz_2012_09-10_141-144.pdf (2024.09.25.)
5. Berta J. (2010). *A 12-17 évesek érték- és modellpreferenciái a médiahasználat függvényében*. (Doktori (Ph.D.) disszertáció, Eötvös Loránd Tudományegyetem). ELTE Digitális Intézményi Tudástár. https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/46268 (2024.09.25.)
6. Bricheno, P. & Thornton, M. (2007). Role model, hero or champion? Children's views concerning role models. *Educational Research, 49*(4), 383-396. https://doi.org/10.1080/00131880701717230
7. Buda, M. (2017). Hátrányos helyzet és iskola. Merre keressük a kiutat a motiválatlanság csapdájából? In Polonyi, T. & Abari, K. (Eds.), *Digitális tanulás és tanítás* (pp. 9–27). Magyar Tudományos Akadémia. Docplayer. https://docplayer.hu/68347043-Digitalis-tanulas-es-tanitas-szerkesztette-polonyi-tunde-es-abari-kalman.html (2024.09.25.)
8. Ceglédi, T. (2012). Reziliens életutak, avagy A hátrányok ellenére sikeresen kibontakozó iskolai karrier. *Szociológiai Szemle*, 22(2), 85-110. Szociologia.hu. https://szociologia.hu/dynamic/szocszemle_2012_2_cegledi.PDF (2024.09.25.)
9. Destin, M. & Kosko, M. J. (2016). Motivating disadvantaged students toward the possibility of college. *Phi Delta Kappan*, 97(5), 8-12. https://doi.org/10.1177/0031721716629651
10. Erberber, E., Stephens, M., Mamedova, S., Ferguson, S. & Kroeger, T. (2015). Socioeconomically disadvantaged students who are academically successful: Examining academic resilience cross-nationally. *Policy Brief*, 5. ERIC. https://eric.ed.gov/?id=ED557616 (2024.09.25.)
11. Fejes, J. B. & Józsa, K. (2005). A tanulási motiváció jellegzetességei hátrányos helyzetű tanulók körében. *Magyar Pedagógia, 105*(2), 185-205. Magyar Pedagógiai Társaság. https://www.magyarpedagogia.hu/index.php/magyarpedagogia/article/view/342 (2024.09.25.)

12. Fejes, J. B. & Józsa, K. (2007). Az iskolai eredményesség és a tanulási motiváció kulturális jellemzői. *Iskolakultúra, 6-7*, 3-12. Szegedi Tudományegyetem. https://edu.u-szeged.hu/~fejesj/pdf/Fejes-Jozsa_2007_Roma.motiv.isk.pdf (204.09.25.)
13. Fejes, J. B. (2005). Roma tanulók motivációját befolyásoló tényezők. *Iskolakultúra, 15*(11), 3-13. MTA KRTK - Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóintézet. http://real.mtak.hu/58991/ (2024.09.25.)
14. Fejes, J. B. (2005). Roma tanulók motivációját befolyásoló tényezők. *Iskolakultúra, 15*(11), 3-13. MTA REAL. http://real.mtak.hu/58991/ (2024.09.25.)
15. Fejes, J. B. (2014). A kontextus szerepe a tanulási motiváció kutatásában: Az elmélet és a gyakorlat távolságának egy megközelítése. *Magyar Pedagógia, 114*(2), 115-129. Szegedi Tudományegyetem. https://www.edu.u-szeged.hu/mped/document/3_Fejes_MP1142.pdf (2024.09.25.)
16. Gergely, O. (2017). Mondd, te kit választanál? *Korunk, 28*(8), 107-114. Országos Széchényi Könyvtár. https://epa.oszk.hu/00400/00458/00633/pdf/EPA00458_korunk_2017_8_107-115.pdf (2024.09.25.)
17. Gibson, D. E. (2004). Role models in career development: New directions for theory and research. *Journal of Vocational Behavior, 65*, 134-156. Semantic Scholar. https://www.semanticscholar.org/paper/Role-Models-in-Career-Development%3A-New-Directions-Gibson/6c3ee3760df0d0497421c51a02883bf18bfcb37b (2024.09.25.)
18. Grünhut, Z., Bodor, Á. & Pirmajer, A. (2019). A bizalom és az alapvető emberi értékek összefüggése. *Replika, 113*, 45-60. MTA REAL. https://real.mtak.hu/106708/ (2024.09.25.)
19. Horváth, Á. (2015). A hátrányos helyzetű diákok tanulási motivációi. *Studia Mundi – Economica, 2*(3), 97-112. MATE Journals. https://journal.uni-mate.hu/index.php/stm/article/view/3188 (2024.09.25.)
20. Jerrim, J. & Vignoles, A. (2015). University access for disadvantaged children: A comparison across countries. *Higher Education, 70*, 903-921. https://doi.org/10.1007/s10734-015-9932-6
21. Johnson, S. K., Buckingham, M. H., Morris, S. L., Suzuki, S., Weiner, M. B., Hershberg, R. M., Fremont, E. R., Batanova, M., Aymong, C. C., Hunter, C. J., Browers, E. P., Lerner, J. V. & Lerner, R. M. (2016). Adolescents' character role models: Exploring who young people look up to as examples of how to be a good person. *Research in Human Development, 13*(2), 126-141. https://doi.org/10.1080/15427609.2016.1150531

22. Karlowits-Juhász, O. (2017). Példakép, másképp – gyermekotthonban élő gyerekek példaképválasztásainak kvalitatív vizsgálata. In: Nagy, Á. (Ed.), *Tizenkilencre lapot? – Szociálpedagógia a XXI. században* (pp. 300-318). Pallasz Athéné Egyetem – Iuvenis Ifjúságszakmai Műhely. https://mek.oszk.hu/18600/18641/18641.pdf (2024.09.25.)
23. Kearney, M. S. & Levine, P. B. (2020). Role models, mentors, and media influences. *The Future of Children, 30*(1), 83-106. ERIC. https://eric.ed.gov/?id=EJ1262726 (2024.09.25.)
24. Kóródi, K. & Szabó, É. (2019). A tanulmányi reziliencia értelmezése: Kutatási, prevenciós és intervenciós lehetőségek. *Magyar Pszichológiai Szemle, 74*(4/6), 527-545. AKJournals. https://akjournals.com/view/journals/0016/74/4/article-p527.xml (2024.09.25.)
25. Lee, H., Hernandez, P. R., Tise, J. C. & Du, W. (2023). How role models can diversify college students in STEM: A social-cognitive perspective. *Theory Into Practice, 62*(3), 232-244. https://doi.org/10.1080/00405841.2023.2226554
26. Morgan, R. & Scarlett, Y. (2021). *Accelerating change: Improving representation of Black people in UK motorsport*. The Hamilton Commission. https://www.hamiltoncommission.org/the-report (2024.09.25.)
27. N. Kollár, K. & Szabó, É. (2004). *Pszichológia pedagógusoknak*. Osiris Kiadó. MTE. http://mte.eu/wp-content/uploads/2019/12/Kollar-Szabo_-_Pszichologia_pedagogusoknak.pdf (2024.09.25.)
28. O'Sullivan, K., Robson, J. & Winters, N. (2019). 'I feel like I have a disadvantage': How socio-economically disadvantaged students make the decision to study at a prestigious university. *Studies in Higher Education, 44*(9), 1676-1690. https://doi.org/10.1080/03075079.2018.1460591
29. Pap, K. (2015). A példaképek, mint a fogyasztói magatartás mozgatórugói a 10-14 éves korosztály szemében. In Keresztes, G. (Ed.), *Tavaszi szél* (pp. 515-527). Líceum Kiadó és Doktoranduszok Országos Szövetsége. CORE. https://core.ac.uk/download/pdf/73977737.pdf (2024.09.25.)
30. Pennacchia, J., Jones, E. & Aldridge, F. (2018). Barriers to learning for disadvantaged groups. *Department for Education*. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5b7d2ea2ed915d14d88482d6/Barriers_to_learning_-_Qualitative_report.pdf (2024.09.25.)
31. Robertson, I. & Cooper, C. L. (2013). Resilience. *Stress and Health, 29*, 175-176. https://doi.org/10.1002/smi.2528

32. Széll, K. (2015). Iskolai eredményesség a hátrányos helyzet tükrében. *Educatio, 1*, 140-147. *EPA*. http://epa.niif.hu/01500/01551/00071/pdf/EPA01551_ecucatio_2015_1_140-147.pdf (2024.09.25.)
33. Varga, A. (2017). Inkluzivitás napjainkban: Hátrányos helyzetű, roma/cigány fiatalok életútja. *Educatio, 26*(3), 418-430. AKJournals. https://akjournals.com/view/journals/2063/26/3/article-p418.xml (2024.09.25.)
34. Yao-Ping-Peng, M. & Yue, X. (2022). Enhancing career decision status of socioeconomically disadvantaged students through learning engagement: Perspective of SOR model. *Frontiers in Psychology*, *13*. Frontiers. https://philpapers.org/rec/PENECD (2024.09.25.)
35. Zainal-Abidin, Y., Awang-Hashim, R. & Nordin, H. (2018). The life story of a resilient underprivileged youth: Motivation to learn soft skills thrive. *Malaysian Journal of Learning and Instruction*, *15*(1), 57-81. *ERIC*. https://eric.ed.gov/?id=EJ1185797 (2024.09.25.)

Rezümé

A diákok cselekvéseit gyakran befolyásolják példaképeik, amelyek fontos szerepet játszhatnak a hátrányos helyzetű fiatalok tanulási motivációjának és rezilienciájának növelésében. Kutatásom célja a példaképek, a reziliencia és a tanulási motiváció kapcsolatának feltárása volt hátrányos helyzetű tanulók körében. Vizsgálatom során a példaképek tanulási motivációt befolyásoló hatására, az általuk képviselt értékek szerepére, valamint a hátrányok, nehézségek leküzdésében és a reziliencia kialakulásában nyújtott segítségük mértékére kerestem a választ. A kutatás kérdőíves felmérés formájában valósult meg. Eredményeim alapján kiemelendő, hogy a példaképek jelentős hatással bírnak a hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikerességére és rezilienciájára. Ebből kifolyólag fontos, hogy olyan példaképpé váljunk vagy olyan példaképeket közvetítsünk ezen diákok felé, akik képesek hozzájárulni fejlődésükhöz. A kutatás eredményei további vizsgálati lehetőségeket kínálnak a téma mélyebb feltárására.